

ANNA J. PARZONKO<sup>1</sup>

## **BUDOWANIE KONKURENCYJNOŚCI OBSZARÓW WIEJSKICH. SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI<sup>2</sup>**

### **WSTĘP**

Charakterystyczną cechą współczesnej gospodarki zarówno światowej, jak też regionalnej i lokalnej jest konkurencja. O konkurencyjności mówi się wiele, wskazując, że jej istotą jest zdolność do skutecznej, efektywnej rywalizacji w określonym czasie.

Przyjmuje się, że jednym z warunków rozwoju obszarów wiejskich jest zwiększenie ich konkurencyjności, przy rozszerzeniu ich dotychczas pełnionych funkcji gospodarczych i społecznych. Problematyce budowania konkurencyjności obszarów wiejskich poświęcona była Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Budowanie konkurencyjności obszarów wiejskich” zorganizowana przez Katedrę Ekonomiki Edukacji, Komunikowania i Doradztwa Wydziału Nauk Ekonomicznych SGGW we współpracy z Narodowym Uniwersytetem Rolniczym w Sumach, Krymskim Agrotechnicznym Uniwersytetem, Narodowym Uniwersytetem Rolniczym w Winnicy oraz Narodowym Uniwersytetem Sadownictwa w Humanu. Konferencja ta odbyła się w dniach 13-21 września 2013 r. w Winnicy, Symferopolu i Humanu na Ukrainie.

Obradowano w trzech kolejnych sesjach plenarnych, dotyczących: 1) Determinant rozwoju obszarów wiejskich w Polsce i na Ukrainie, 2) Budowania konkurencyjności obszarów wiejskich, 3) Doradztwa jako czynnika kształtowania konkurencyjności obszarów wiejskich. Wygłoszone podczas konferencji referaty opublikowane zostały w monografiach naukowych: *Budowanie konkurencyjności*

---

<sup>1</sup> Autorka jest pracownikiem naukowym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego (Katedra Ekonomiki Edukacji, Komunikowania i Doradztwa) w Warszawie (e-mail: anna\_parzonko@sggw.pl).

<sup>2</sup> Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Budowanie konkurencyjności obszarów wiejskich”, odbyła się w dniach 13-21 września 2013 r. w Winnicy, Symferopolu i Humanu na Ukrainie.

*obszarów wiejskich*, red. nauk. K. Krzyżanowska, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2013; *Creating Competitiveness of Polish and Ukrainian Rural Areas*, ed. K. Krzyżanowska, Warsaw University of Life Sciences Press, Warsaw 2013.

## **DETERMINANTY ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH W POLSCE I NA UKRAINIE**

Pierwsza sesja plenarna zatytułowana „Determinanty rozwoju obszarów wiejskich w Polsce i na Ukrainie” odbyła się 14 września 2013 r. na Narodowym Uniwersytecie Rolniczym w Winnicy. W wygłoszonych referatach podjęto próbę ukazania ważniejszych czynników rozwoju obszarów wiejskich.

Ukraina, podobnie jak Polska, po okresie transformacji ustrojowej, realizuje zasady gospodarki rynkowej. Po zlikwidowaniu w 1999 r. kolchozów i sowchozów na ich gruncie zaczęły powstawać przedsiębiorstwa z prywatną własnością ziemi i majątku. Cechą charakterystyczną ukraińskiego rolnictwa jest struktura przedsiębiorstw/gospodarstw rolniczych. Największa część ziemi użytkowanej rolniczo (22,5 mln ha) jest własnością przedsiębiorstw rolnych, których jest około 19 tys., przy czym średnia powierzchnia takiego przedsiębiorstwa wynosi około 1200 ha. Drugą grupą gospodarstw na Ukrainie są gospodarstwa indywidualne, towarowe o średniej powierzchni ok. 66 ha. Ten typ gospodarstw obejmuje 2,8 tys. ha. Najliczniejszą grupą (ok. 6,2 mln) jednak są tzw. gospodarstwa przydomowe o średniej powierzchni 0,5 ha, łącznie gospodarujące na powierzchni 3,2 mln ha. Ponieważ większość gospodarstw rolniczych na Ukrainie znajduje się w trudnej sytuacji ekonomicznej i socjalnej, dlatego konieczne jest podjęcie działań ukierunkowanych na poprawę sytuacji.

Poza zmianami transformacyjnymi na rozwój obszarów wiejskich wpływ mają wynikające m.in. z nich procesy globalizacji. Gwałtowny wzrost międzynarodowej wymiany gospodarczej i kulturowej spowodowanej zanoszeniem barier oraz rosnąca współzależność między państwami powodują wiele zmian społeczno-gospodarczych m.in. na obszarach wiejskich. Efektem globalizacji jest możliwość szerokiego wyboru dóbr materialnych, systemów wartości, koncepcji edukacyjnych, ułatwia dostęp do różnorodnej informacji, która sprzyja wyrównywaniu szans życiowych i zawodowych. Podczas pierwszej sesji plenarnej podjęto próbę przedstawienia roli ośrodków uniwersyteckich w kształtowaniu kierunków rozwoju obszarów wiejskich. Zwracano szczególną uwagę na konieczność współpracy międzynarodowej w zakresie kształcenia młodzieży i realizowania wspólnych projektów badawczych. Zmieniający się obraz wsi wymusza także, by ośrodki uniwersyteckie kształciły młodzież w różnorodnych kierunkach przy jednoczesnym kształtowaniu ich postaw przedsiębiorczych. Jest to ważne, gdyż zarówno w Polsce, jak i na Ukrainie musi szybciej i szerzej następować restrukturyzacja rolnictwa i aktywizacja gospodarza obszarów wiejskich oraz wprowadzanie wielofunkcyjności w rolnictwie. Jednym ze sposobów łagodzenia dysproporcji w strukturze społeczności wiejskich (widocznych szczególnie na wsi ukraińskiej) jest prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej szczególnie przez małe i średnie obszarowo gospodarstwa rolne. Działalność gospodarcza niezwiązana z rolnictwem jest trudnym przedsięwzięciem i dla-

tego wciąż mało osób się na nią decyduje. Ważna jest w tym przypadku współpraca i wspólne działania między sobą oraz z instytucjami funkcjonującymi na obszarach wiejskich.

Fundamentem rozwoju, zwłaszcza na szczeblu lokalnym jest kapitał społeczny. Jego instytucjonalnym wyrazem są organizacje pozarządowe, w tym stowarzyszenia i fundacje. Na przykładzie doświadczeń polskich przedstawiono wpływ kapitału społecznego na rozwój obszarów wiejskich. Według REGON w roku 2010 Polsce działało 92 tys. organizacji pozarządowych. Zlokalizowane one były głównie w miastach (51,5%), w gminach miejsko-wiejskich było ich 21%, a w gminach wiejskich prawie 30%. Kapitał społeczny na wsi mierzony liczbą organizacji pozarządowych jest niski. Charakter działalności tych organizacji wiąże się najczęściej ze specyfiką wsi i odzwierciedla problemy tego środowiska. Są to ochotnicze straże pożarne, organizacje związane z instytucją Kościoła, spółki wodne, wspólnoty gminne i leśne, kółka rolnicze, rolnicze zrzeszenia branżowe, grupy producenckie czy też nieformalne zrzeszenia kultywujące lokalne tradycje współpracy sąsiedzkiej. Współpraca mieszkańców wsi jest warunkiem koniecznym do uruchamiania procesów przemian w kierunku poprawy warunków życia, zgodnie z oczekiwaniami lokalnych społeczności.

## **BUDOWANIE KONKURENCYJNOŚCI OBSZARÓW WIEJSKICH**

Druga sesja plenarna odbyła się 16 września 2013 r. na Krymskim Agrotechnicznym Uniwersytecie w Symferopolu. Wystąpienia zaprezentowane podczas tej części obrad konferencyjnych obejmowały problematykę konkurencyjności obszarów wiejskich.

Barierą dla osiągnięcia na obszarach wiejskich wysokiego poziomu rozwoju nie tylko rolnictwa, ale ogólnie rozwoju gospodarczego, często nie jest brak kapitału w ujęciu tradycyjnym, ale brak wykształconych, twórczych, a przede wszystkim odpowiednio zmotywowanych ludzi. Wiele czynników strukturalnych i społeczno-gospodarczych, w tym niski poziom dochodów, brak możliwości zatrudnienia, niski poziom wykształcenia czy też niska jakość infrastruktury sprawiają, że współcześnie zjawisko depopulacji postrzegane jest jako kolejny kryzys dotyczący obszary wiejskie. Procesy demograficzne zachodzące w Polsce, jak i na Ukrainie mają bipolarny rozkład przestrzenny będący głównie efektem zmian urbanizacyjnych. Głównym czynnikiem opuszczania terenów wiejskich przez ludzi młodych legitymujących się wyższym wykształceniem są trudności w znalezieniu pracy odpowiadającej ich kwalifikacjom. Odptyw migracyjny ludności młodej, szczególnie tej z wyższym wykształceniem w skali makroregionu należy uznać za przejaw drenażu mózgow, który ogranicza endogenny potencjał rozwojowy oraz atrakcyjność inwestycyjną regionu. Dlatego wiele uwagi powinno poświęcić się na działania nastawione na ochronę zdrowia i usługi, mające na celu przedłużenie życia, zwiększenie siły i witalności ludzi, edukację dzieci, młodzieży i dorosłych, wsparcie mieszkańców obszarów wiejskich w zakresie zdobywania informacji na temat nowych możliwości podejmowania różnych aktywności o charakterze gospodarczym i społecznym.

Współczesny rozwój społeczno-gospodarczy obszarów wiejskich w Polsce, jak i budowanie ich konkurencyjnej pozycji w dużym stopniu zależy od absorpcji

funduszy Unii Europejskiej. Najważniejsze instrumenty wspierania i finansowania przedsięwzięć realizowanych na obszarach wiejskich wdrażane są poprzez wspólną politykę rolną (WPR), której celem jest rozwój obszarów wiejskich m.in. poprzez tworzenie nowych miejsc pracy, wzrost gospodarczy czy zrównoważony rozwój. Przedstawione podczas konferencji trendy dyslokacji środków unijnych oraz zainteresowanie działaniami związanymi z rozwojem działalności pozarolniczej pozwalają przypuszczać, że podejmowane inicjatywy będą zmierzały do wzrostu poziomu przedsiębiorczości na wsi. Zachodzące zmiany mają charakter ewolucyjny i stopniowo wpływają na poprawę warunków życia na obszarach wiejskich. Dla przyspieszenia ich rozwoju należy lepiej wykorzystywać istniejący potencjał ziemi (przyrodniczy), a przede wszystkim tkwiący w mieszkańcach wsi, i efektywnie łączyć z możliwościami kapitałowymi, jakie daje Unia Europejska.

## **DORADZTWO JAKO CZYNNIK KSZTAŁTOWANIA KONKURENCYJNOŚCI OBSZARÓW WIEJSKICH**

Na Narodowym Uniwersytecie Sadownictwa w Humanium odbyła się 20 września 2013 r. trzecia sesja plenarna „Doradztwo jako czynnik kształtowania konkurencyjności obszarów wiejskich”.

Doradztwo rolnicze jest ważnym elementem wpływającym na rozwój obszarów wiejskich i rolnictwa. Podczas konferencji zwracano szczególną uwagę na to, że poza tradycyjną funkcją doradztwa, jaką jest poradnictwo na rzecz producentów rolnych dotyczące najczęściej kwestii związanych z produkcją rolniczą, realizuje ono jeszcze wiele innych, nowych funkcji, takich jak: funkcje organizacyjne, czego przykładem może być doradztwo dotyczące z powstawania i funkcjonowania grup producentów rolnych, wspieranie ekologicznie zrównoważonych technik produkcyjnych i wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich itp. Na podstawie doświadczeń systemu polskiego doradztwa rolniczego poddano dyskusji możliwe sposoby organizowania działalności doradczej na Ukrainie.

Doradztwo rolnicze dostosowuje się do zmian zachodzących w obszarze rolnictwa i obszarów wiejskich, a nawet często bywa ich inicjatorem. Sesja ta była okazją do poruszenia tematu wielofunkcyjnego rozwoju wsi w Polsce i na Ukrainie, doradztwa rolniczego, funkcjonowania polskich gospodarstw po akcesji z UE, korzystania z funduszy UE oraz popytu i podaży na usługi agroturystyczne na polskim i ukraińskim rynku. Sytuacja gospodarcza Ukrainy jest obecnie silnie zróżnicowana regionalnie. Szczególnie obszary wiejskie pozostają mocno niedoinwestowane pod względem infrastruktury, co znacząco ogranicza możliwości wykorzystania jej potencjału w rozwoju przedsiębiorczości. Dlatego należy poszukiwać takich form aktywności gospodarczej, które w tych warunkach miałyby szanse rozwoju. Przykładem może być agroturystyka. W Polsce jej intensywny rozwój zapoczątkowany w latach 90. ubiegłego stulecia był efektem intensywnej działalności doradczej realizowanej przez państwowe jednostki doradztwa rolniczego. Agroturystyka wzbudza zainteresowanie coraz to nowych regionów na świecie. Również na Ukrainie istnieje wiele gospodarstw posiadających warunki do realizowania tego typu działalności usługowej. Zaprezentowane podczas konferencji przykłady gospodarstw agroturystycznych

wzbudziły duże zainteresowanie pracowników Narodowego Uniwersytetu Sadownictwa w Humanium i osób reprezentujących inne instytucje.

## **PODSUMOWANIE**

Zachodzące zmiany na obszarach wiejskich mają charakter ewolucyjny. Mimo dostrzeżonych zagrożeń, takich jak na przykład wyludnianie i „starzenie się” wsi zachodzą również zmiany stwarzające szanse na poprawę warunków życia mieszkańców obszarów wiejskich. Uczestnicy konferencji w swoich wystąpieniach przedstawili determinanty ich konkurencyjności. Zwrócono uwagę na konieczność kształcenia młodzieży w różnorodnych kierunkach, przy jednoczesnym kształtowaniu ich postaw przedsiębiorczych, intensyfikację współpracy różnych instytucji funkcjonujących na obszarach wiejskich w zakresie rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej podejmowanej szczególnie przez małe i średnie obszarowo gospodarstwa rolne.